

НАҚШИ ОИЛА ДАР ТАРБИЯИ АХЛОҚИИ НАВРАСОНУ ЧАВОНОН

*Зулфонон Б. – ходими пешбари илмии шуъбаи таҳсилоти ибтидоӣ ва
миёнаи касбии Пажухишгоҳи рушди маориф ба номи Абдурахмони Ҷомии
АТТ*

Нақши оила дар тарбияи ахлоқии наврасону ҷавонон ва хонандагони синни хурди мактабӣ басо бузург аст. Дар оила асосҳои феълӣ атвори насли наврас муносибати вай бо одамон ва ахлоқи маънавию идеявӣ – маданӣ ташаккул меёбад. Бинобар ин, масъулияти падару модаронро оиди тарбияи насли наврас зиёд кардан зарур аст. Яке аз сабабҳои асосии ба вучуд омадани тамоили нодуруст дар ташаккули шуури ахлоқӣ ва рафтору ҳисси инсондӯстии бачагон вучуд надоштани муносибати ягонагии оила мебошад. Аз ин рӯ, дар тарбияи ахлоқии кӯдакони хурдсол муайян кардани ҳамфикрии падару модар ва такмили мазмун, шаклҳои кор дар ташкили намудҳои гуногуни фаъолияти бачагони хурдсол дар оила аҳамияти муҳим дорад. Бояд қайд кард, ки дар шароити ҳозира дар зерӣ таъсири воқеаҳои сиёсӣ - иҷтимоӣ ва иқтисодӣ муносибатҳои байни одамон аз бисёр ҷиҳат коста шудаанд. Барои аз бӯҳрони маънавӣ баровардани ҷомеа ташаккули муносибатҳои сифатан нави байни одамон зарур аст. Муносибатҳои байни иштирокчиёни ҷараёни тарбиявиро дар асоси ҳурмату эҳтироми якдигар устувортар гардонидан зарур аст, ки ин амали муҳими самаранокии ҷараёни тарбия мебошад. Дар баланд бардоштани сифат ва самаранокии ин кори хайр нақши оила басо бузург ва беарзиш мебошад. Зеро дар оила нисбат ба бачаҳо таъмин намудани талаби ягонаи ахлоқӣ, пеш аз ҳама, волидайн ва аз тарафи онҳо фаҳмидани зарурати ин масъала барои пешрафти тамоми ин кори тарбия, назорат аз болои иҷро намудани талаби ягона вобаста мебошад. Аз рӯи принципҳои ахлоқ ташкил ва устувор гаштани оила ва муносибатҳои он дар рӯҳи хайрхоҳӣ ба одамон, тарбия кардани насли наврас эътибори махсус додан зарур аст. Донишдони талабу қонунҳо ба инкишофи шуурнокӣ ва маданияти ҳуқуқӣ: дӯстӣ ва эҳтироми якдигар дар оила, ҳуқуқи падару модар, фарзандон роҳҳои пешгирӣ кардани камбудихоро дар оила нишон додан мумкин аст. Дар давраи синни хурди мактабӣ асоси ахлоқро ҳисси инсондӯстӣ ва рафтори неки бачаҳо ташкил намуда, тамоми сатҳи зиндагии ояндаи онҳо маҳз бо кӯшиши оила ба даст меояд. Дар вақти муносибат бо кӯдак сифати пурқимати ўро яъне гуманизми ўро ташаккул додан зарур аст. Гуманизм, ҳамчун симои ахлоқ муносибатҳои инсониро ривоч дода, муносибатҳои одамонро ташкил менамояд. Дар оила дар бачагон аҳамияти муносибати гуманистиро тарбия кардан, дар ҷунин рафтору кирдор равшан мешавад: кӯшиши мададрасонӣ ба одамон, дар ҳолати душвор дастгирӣ кардан, ғамхорӣ нисбати афтодаю дармондагон, муносибати нек бо одамон. Ҳамин

гуна роҳҳо ба оила, яъне ба падару модар дар тарбияи дурусти ахлоқ, тарбияи одамони сазовори давру замон мадад мерасонад. Дар баробари чунин муваффақиятҳо дар тарбияи ахлоқи бачагон аз бисёр ҷиҳат ба тайёрии амалию назариявии падару модарон вобаста аст. Ақидаҳои панду ахлоқӣ ва инсондӯстиро шахси бузурги гузаштаи мо Мир Сайид Алии Ҳамадони ҳамаҷарафа ошкор сохтааст. Аз рӯи принципҳои ахлоқ ташкил ва устувор гаштани оила ва муносибатҳои он дар рӯҳи инсондӯстӣ баҳои махсус додаст. Мутафаккир дар тарбияи насли наврас хусусиятҳои тарбиявӣ-равоншиносиро ба хуби дарк намуда, ба шахсияти падару модар тарбияи фарзанд диққати махсус додаанд. Ибрати шахсии падару модар ва дигар калонсолони оила дар тарбияи насли наврас ҳамчун методи дурусти тарбия таъкид кардааст. Дар марҳалаи ҳозира тарбияи маънавии (ахлоқӣ) насли наврас кори мураккаб ва меҳнатталаб буда, аз аъзоёни оила хусусан падару модарон кӯшиши доимию мунтазамиро талаб мекунад. Чуноне, ки дар концепсияи мактаби миллӣ қайд шудааст: «Мағзи чараёни кори тарбиявиро тарбияи башардӯстӣ, муносибату муросоро бо халқҳои дигар тарбияи маънавий ташкил медиҳад, ки ҳамчун маҷмуи муносибати ин он ба дигарон ба ҷомеа маҳорату меҳнати он сарвати бебаҳои маъданият фаҳмида мешавад». Тарбияи инсондӯстӣ дар кӯдакони синни хурди мактабӣ, ҳамкориҳои мактаб ва оила дар ин бобат яке аз вазифаҳои муҳими кори тарбиявӣ дар шароити имрӯза мебошад. Муайян кардани мазмуни ташаккули ҳисси инсондӯстӣ нақши анъанаҳои оилавӣ яке аз вазифаҳои доғи рӯз мебошад. Нақши оила дар ҳаёти инсон ба хусус кӯдакон калон аст. Вай ба одам эҳсосоти пурраи ҳаётӣ мебахшад, ки бе он бахту саодати ҳақиқии инсон имконпазир аст. Оила дар мустаҳкам намудани саломатӣ ва тарбияи насли наврас пешрафти иқтисодӣ ва сиёсии ҷомеа нақши торафт муҳим мебозад. Дар оила асосҳои феълу атвори инсон, муносибати вай ба меҳнат, ба сарватҳои маънавий, идеявӣ ва маданӣ ташаккул меёбад. Ҳаёти оилавиро муҳаббати пок, садоқатмандӣ, вафодорӣ, ҳурмату ёрии беғарази ҳамдигарии аъзоёни вай хушнуд мегардонад. Ҷомеа ба оилаи мустаҳкаму пойдор ва аз ҷиҳати маънавий ва ахлоқи солим бағоят миннатдор аст. Оила ҳамонвақт оилаи намунавӣ баҳисоб меравад, ки аъзоёни ӯ байни ҳамдигар якдигарфаҳмӣ дошта бошанд. Оила ҳамчун звенои муҳим таъсири аниқи худро дар таракқиёти ҷамъият мегузорад, насли наврасро ба вучуд меорад. Сарчашмаи такмили модию маънавии ҷамъият мебошад. Дар зери таъсири бевоситаи оила тарҳи аъзои ояндаи барои ҷамъият зарур кашида мешавад. Мо дар оила ба камол мерасем, тарбия меёбем, меёрҳои маънавию аз бар мекунем, обутоби ҳаётӣ мегирем. Оила иттифоқӣ, ихтиёрӣ ва баробарҳуқуқии одамонест, ки байни якдигар бо ҳуқуқи вазифаҳои ба фарзанд қабул кардан ва ба тарбия гирифтани кӯдак алоқаманд аст. Оила бо муносибатҳои ёрию дастгирии байниҳамдигарӣ, коллективизм, меҳру

муҳаббат, дӯстӣ эҳтиром ва боварии тарафҳо хос мебошад, муносибати байни падару модар ва фарзандон яке аз қисмҳои муҳимтарини муносибатҳои оилавӣ мебошад. Бинобар ин, дар оила таваллуд ёфтани кӯдак масъулияти зану шавҳарро зиёдтар ва риштаи меҳру муҳаббати онҳоро мустаҳкамтар мегардонад. Таваллуди кӯдак барои падару модарон ва хешовандон хӯшбахтии бузург мебошад, зеро аз вай орзую умедҳои калон интизоранд. Тифле, ки имрӯз базур дастонашро меҷунбонад, пагоҳ дигаргунсозандаи табиат, бинокори начиб, машҳур, муаллиму духтур, ё меъмору мусиқачии моҳир, ё челонгари номдор, яъне бинокори содиқи халқу ватани худ хоҳад шуд. Ахлоқ ҳамчун маеъёр қоидаи рафтори насли наврасро дар оила таҷассум менамояд. Дар шакли хеле умумӣ ахлоқ ин ақида ва тасаввуроти устувори одамон, рафтори онҳо дар оила ва ҷомеа мебошад. Асоси ахлоқи оилавино меҳнати софдилона ба манфиати оила, ғамхорӣ дар бораи аъзои он ва ҳурмати байниҳамдигарии одамон, ватандӯстӣ дар шуур ва рафтори одамон ташкил мекунад. Чунин аст принсипҳои олии ахлоқие, ки асоси тарбияи насли наврасро дар оила ташкил менамояд. Талаби ягонаи ахлоқи оила нисбат ба бачагон яке аз вазифаҳои муҳими тарбияи насли наврас мебошад. Дар ҳалли ин масъала саъю кӯшиши оила роли муҳим мебошад. Дар ҳар як оила муносибати ахлоқии падару модарон гуногун мебошад. Вале агар дар оила талаби ахлоқ нисбат ба бачагон ба меъёрҳои умумии ахлоқӣ, ки дар ҷомеа муқаррар карда шудаанд, ҷавоб дода наметавонад ва агар ин усул давраи синни томактабӣ сар шуда, мунтазам такрор ёбад, дар ин ҳолат дар бачагон таҷрибаи нодурусти ахлоқӣ пайдо гардида, баъди ба мактаб дохил шудан низ ин таҷриба ба рақобати талаботи ахлоқии мактаб дучор меоянд. Ин бачаро дар ҳолати хеле ногувор мегузорад. Аз як тараф, бо коллектив тез унсгирифта наметавонад, аз тарафи дигар аз одатҳои бади ахлоқӣ зуд даст кашиданад ҳам душвор аст. Ҳамаи ин бачаро асабонӣ мекунад. Ба ахлоқ ва рафтору кирдори вай таъсири бад мерасонад ва ислоҳи ахлоқи ӯро душвор мегардонад. Бояд ҳатман падару модаринро ба эътибор гиранд ва кӯшиш намоянд, ки дар тарбияи фарзандони худ ба камбудихо роҳ надиҳанд. Қори якҷояи оила ва мактаб ба бачагон хеле шароити муҳим гардидани хислатҳои начиби инсонӣ, яъне ахлоқи маънавӣ доштанро таҷассум менамояд. Зеро тарбияи оила ба ташаккули бача басанда нест, мактаб кӯдакро бо дигар бачагони аз дуру наздик ошно мегардонад, ки дӯстии бачагонро нишон медиҳад. Онҳо дар мактаб ба ғайр аз миллату халқияти худ боз бо дигар бачагони халқиятҳои шинос шуда, бо расму оин, аз ҷумла бо забони онҳо шинос шуда, он забонро аз худ мекунад. Ин риштаи дӯстии байни миллатҳоро дар бачагон боз ҳам қавитар мегардонад. Дар боби тарбияи насли наврас ғамхорӣ қардан ин вазифаи умумӣ, қарзи оила ва мактаб мебошад. Ин қарзи худро онҳо танҳо дар

натичаи таъмин намудани талаби ягонаи ахлоқ нисбат ба бачагон адо карда метавонанд. Дар таъмин намудани ин ягонагӣ мактаб нақши роҳбарикунанда мебозад. Инро Макаренко хеле хуб асоснок кардааст. «Оилаҳои хуб ҳам ҳафт, оилаҳои бад ҳам. Ба умеди он шудан лозим нест, ки ҳар як оила бачаро дуруст тарбия карда метавонад. Мо бояд тарбияи оилавиरो ташкил кунем ва ташкилкунандаи а ввалини он бояд ҳамчун намояндаи тарбия-мактаб бошад». Ин ақидаи А.С. Макаренко метавонем дар асарҳои В.А. Сухомлинский пайдо кард. Ӯ истилоҳи «Тарбияи оилавӣ – мактабиро истифода бурда, ягонагии мактаб ва иоларо дар тарбияи бачагон ва нақши роҳбарии мактабро дар ин бобат қайд намуда чунин навишта буд. Маҳорати тарбия дар оилаҳо ҳамин аст, ки сарвати табиӣ ба муносибатҳои бунёд мегардад, ки дар онҳо муҳаббатунекӣ бо қарзу вазифашиносӣ ва меҳнат, бо ибрати шахсӣ зич омехта шудааст. Дар оила фазилятҳои нозуқтарини ахлоқӣ наҷобати насли наврас барояшон азизтар аст, дар симои падару модар пеши назари онҳо фазилятҳои наҷиби инсон ва ҳулуқу одоби ҳудашон намоён мешавад. Оилаҳои хуб ёфт мешаванд, ки падару модарон ба тарбияи бачагон диққати зарурӣ наменданд. Дар ин бора ҳам фикр намекунам, ки роҳи дурусти тарбияро чӣ хел пайдо кардан даркор аст (маҳсусан дар қишлоқҳои, дар баъзе оилаҳои деҳқонон ва коргарон), дар баъзе оилаҳо ҳеҷ гуна талаб нисбат ба бачагон вуҷуд надорад. Падару модарон ё ба рафтори бади бачагон эътибор наменданд, ё онро тез фаромӯш мекунанд. Чунки онро хосси табиати бачагон шуморида, барои сари вақт пешгирӣ намудани он саъю кӯшиш намекунам ва аз тарафи бачагон иҷро намудани супоришҳои худро намесанҷанд. Оилаҳои ҳастанд, ки якҷанд нафар духтар ва як писар доранд. Дар ин гуна оилаҳо писарбача тамоман худписанд мешавад. Чунки падару модар ӯро аз ҳамаи корҳо озод мекунанд. Дар натиҷа ин писарбача дар ягон бобат ба хоҳарони худ, на ин ки ёрӣ намерасонад, балки ба гапҳои онҳо гӯш наменданд, хоҳиш илтимосҳои онҳоро ба инобат намегирад, дар ягон кор ба онҳо ёрӣ расондан намехоҳад. Дар натиҷа дар ин гуна писарбачаҳо рафтор ва одатҳои ғайриахлоқӣ пайдо мешавад. А.С. Макаренко навишта буд: «Дар баъзе оилаҳо дар ин бора ҳеҷ фикр намекунам, падару модар ҳамту бо фарзандҳои паҳлу ба паҳлу зиндагӣ карда, гумон мекунанд, ки гуё ин масъала худ аз худ ҳал мешуда бошад. Онҳо на ягон мақсади пурра доранд ва на ягон барномаи муайян». Албатта дар ин гуна ҳолатҳо натиҷаи тарбия ногаҳонӣ, тасодуфи мешавад ва бисёр вақт ин хел падару модарон аз бад тарбия ёфтани фарзандҳои хайрон мемонад, то даме, ки ягон мақсади муайян надошта бошад, қорашон асло нағз ба анҷом намерасад. Оила ба бача ҳаёт мебахшад. Бача дар оила дар бораи олам нахустин тасаввуротро пайдо мекунанд. Дар ин чо асоси ҳамон захираи мафҳум, ақида, ҳиссиёт ва

одатҳои гузошта мешаванд, ки онҳо ташаккули маънавию тамоми вучуди шахсияти бачаро ташкил мекунад. Муҳимтарин хусусияти оила аз он иборат аст, ки дар тарбия кардани на фақат модар, балки падар ҳам саҳмгузор бошад. Вазифаи оила ҳархела аст. Оила муҳимтран воситаи насли наврас буда, бачагонро ба ҳаёти мустақилона тайёр мекунад. Вазифаи оила аз он иборат аст, ки бояд дар доираи кору бори хона ташкили оқилонаи ҳаёти кӯдаконро таъмин созад, ёрӣ расонад, ки кӯдак таҷрибаҳои мусбат ва меҳнати калонсолонро аз худ карда дар фаъолият, одат ва муносибат таҷрибаҳои пурқимати индивидуалиро ҷамъ кунад. Оила муҳимтарин манбаи ҳиссиёт баҳодихӣ ва муҳокимаҳои амиқу нозуки маънавий-эстетикӣ мебошад, ки дар асоси чунин муносибатҳои инсонӣ ташаккул меёбанд: муҳаббат, дӯстӣ, ғамхорӣ, ҳурмат кардани калонсолон, кӯшиш намудан барои беҳтарсозии шароити гирду атроф ва худтарбиякунӣ. Инкишофи ирода ба кӯдак муборизаи доимии байни хоستانу мумкин будан пеш аз ҳама дар оила сурат мегирад. Чунки дар ин ҷо кӯдак мунтазам ба фаъолияти муфид ва ба рафтори душвориҳои моддиву маънавий одат мекунад. Маҳз ба воситаи оила мазмуни зиддиятҳои хоستانу имкониятҳои воқеии оилавино фаҳмида мегирад. Дар оила бача тарбия ёфта, дар бораи олами ӯро ихотакарда тасаввурот пайдо мекунад. Дар оила зери таъсири тамоми хусусиятҳои ҳаёти оилавӣ, равиши маънавию ҷамъиятӣ, майлу рағбату ҷабҳаҳои психологӣ насли наврас ташаккул меёбад. Ҳамин аст, ки бачагон аз рӯи марому мақсади худ, пеш аз ҳама хислатҳои падару модарашонро такрор мекунад. Ҳулку атвори маънавии калонсолон дар оила дар таҷрибаи ахлоқии худро фаҳмида истодани кӯдак ҳамеша ёрӣ додани онҳо барои дар бачагон пайдо намудани мавқеи дурусти ҳаётии устуворе ба вучуд меоваранд. Дар инкишофи талаботи ахлоқ ва майлу рағбатҳои бачагон нақши оила бағоят калон аст. Муносибатҳои ҳаррӯзаи кушоду равшани калонсолону бачагон барои азхудшавии бойгариҳои ахлоқӣ имкониятҳои хубе ба вучуд меояд. Феълу рафтори фарзандро нағз дониستاني падару модар, имкон медиҳад, ки онҳо аз синни хурдсолӣ майлу рағбатҳои фардии фарзанди худро ошкор намуда, барои истеъдодҳои ӯро инкишоф додан ёрӣ мерасонад. Дар хона бачагон баробари донишу маҳорат, инчунин малакаҳои аз худкардашонро мустаҳкам намуда, дорои таҷрибаҳои мустақилонаи корҳои фикрӣ мегарданд. Китобу маҷалла ва рӯзномаҳои аз китобхонаи хонагӣ гирифта мехондагӣ онҳо, гӯш кардани барномаҳои садову симо ҳамсафари доимии бачаҳо дар оила буда, хираду ҳисси кӯдакро бой мекунаду ба васеъ шудани ҷаҳонбинӣ ва маданияти ӯ сабаб мегарданд. Оиди тарбияи ахлоқии бачагони хӯрдсол дар оила бузургони гузаштаи мо ва шоирони замони муосир ақидаҳои гуногуни гаронбаҳои худро баён намудаанд. Ба ақидаи Саъдӣ тарбия дар оила яке аз воситаҳои муҳими

ташаккули ахлоқии инсон ба шумор рафта, ба накше, ки волидайн дар рушду камоли он мебозад, баҳои баланд додаст. Дар баробари ин ӯ фикри будани фазилатҳои ахлоқии шахсро низ тамоман инкор накардааст. Ба қавли Саъдӣ дар хулқи инсон чизи табиие ҳаст, ки мутобиқу шароиту тарбия тағйир пазируфта, ба симои ахлоқии ӯ табдил меёбад. Ба фикри ӯ одам покахлоқ ё бадахлоқ тавлид намешавад ва ӯ зотан накукор ё бадахлоқ набуда, балки ботадриҷ дар натиҷаи таъсири омилҳои муайяни ахлоқӣ, дорои ҳулку атвори хос мегардад. Агар омилҳо мусбат бошад, бача дорои фазилатҳои ҳамидаи ахлоқӣ гардида, хушахлоқ ба камол мерасад. Баръакс, агар одам дар муҳити бад тарбия ёбад разилу бадахлоқ мешавад. Ба назари шоир фазилатҳои ахлоқӣ худ аз худ пайдо намешавад, балки дар муҳити муайян, дар чараёни муносибати байниҳамдигарии бачаҳо ва ҳангоми мавҷуд будани шароити зарурӣ ба вучуд омада ва камол меёбад. Ҳадафи асосии давлат тарбия намудани наврасону ҷавонони соҳибилму соҳибҳунар, донандаи техникаву технологияҳои ҳозиразамон ва мутахассисони ҷавобгӯи талаботи рӯз мебошад. Мактаб истеъдодро ташаккул дода, қобилияти зеҳнӣ, фаълоият дар шароити гуногун, зуд аз худ намудани донишҳои нав ва истифодаи мақсадноки дастовардҳои технологияи муосирро меомӯзонад. Хонаводаи имрӯза дар муҳити сифатан нав ва тазодҳои иҷтимоӣ қарор дорад. Аз як тараф, бо душвориҳои рӯ ба рӯ гаштани ҷамъият ва муҳтоҷ будани оиларо мушоҳида намуда, кор карда баромадан ва дар амал татбиқ намудани барномаи мукаммали комплексӣ оид ба мустаҳкам намудан ва аҳамияти калон доштани нақши оила дар тарбияи кӯдаконро зарур мешуморам. Аз тарафи дигар, омилҳои, ки боиси тезу тунд шудани мушкилоти хонавода мегарданд, хеле зиёданд. Пеш аз ҳама паст будани сатҳи зиндагии оилаҳо, зиёд гардидани ҷудошавии волидон аз ин авомил ба шумор мераванд, ки сабаби мушкилоти равонии кӯдакон мегарданд. Қисми зиёди наврасон аз волидонашон ҷудоянд. Бинобар ин, дар шароити мураккаби имрӯза оила ёрии мунтазам ва таҳассусиро аз тарафи муассисаҳои таълимӣ талаб менамояд. Танҳо раванди ҳамкориҳои омӯзгорон ва волидон метавонад бомуваффақият масъалаи ташаккули шахсияти мактаббачагонро ҳал намояд. Чараёни ҳамкориҳои оила бо муассисаҳои таълимӣ бояд волидонро барои фаъолона иштирок намудан дар раванди таълиму тарбия ва берун аз он тарғиб намояд. Вазъи имрӯзаи ҳаёти ҷомеаи Тоҷикистон тақозо дорад, ки волидон ба тарбия, таълим ва инкишофи шахсияти кӯдакони хеш бо диди нав, муносибати нав, андешаю афкори нав чун фарди соҳибҳуқуқ ва мустақили ҷомеа назар намоянд. Зарурат ва моҳияти ин масъаларо ба назар гирифта Ҳукумати Тоҷикистон бо назардошти пешниҳодоти ҷомеа ва мутахассисон Конуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» -ро қабул кард. Тарбияи

оилавӣ яке аз самтҳои муҳими ҷараёни тарбия буда, аз бисёр ҷиҳат ба фаҳмишу дониш ва фаъолияти пурсамари падару модарон ва омӯзгорону мураббӣён сахт марбут аст. Хусусан, таълиму тарбияи дурусти фарзанд дар оила қарзи аввалиндараҷаи падару модар доништа мешавад. Муҳити тарбия, ҷаҳонбинӣ ақлу одоб ва дунёи маънавии падару модар аввалин сарчашмаест, ки кӯдак аз он ғизои маънавӣ мегирад. Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон, дар муаррифии лоиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» хеле оқилона таъкид карданд: «Усулан ақлу идрок, ҷаҳонбинӣ ва фазилати маънавии падару модар аввалин сарчашмаест, ки дар зехну шуури кӯдак нақши ҳамешагӣ пайдо мекунад ва нуфузи он дар зиндагии инсон як умр боқӣ мемонад». Маҳз бо кӯшишу талоши волидон сатҳи тафаккур ва донишандӯзӣ, одобу рафтор, муошират ва худшиносии фарзандон ташаккул меёбад. Бинобар ин, дар шароити кунунӣ маъсулияти тарбият ва таълими наврасон ва ҷавонон асосан бар дӯши оила ва мактаб вогузор гардидааст. Ба комёбӣ ноил гардидани кӯдак дар мактаб аз кӯшиши волидон хеле вобаста аст. Аз ин рӯ, мактаб дар робита ба масъалаи ҳамкорӣ бо волидон дар назди худ вазифаҳои зеринро мегузорад: ▪ Таълими равонию педагогии волидон оид ба масъалаи тарбияи кӯдакон. ▪ Ҷалб намудани волидон бо фаъолияти яққоя бо кӯдакон барои тақвияти нерӯи тарбиявӣ дар шароити берун аз синф, беҳтар намудани ҳамкориҳои омӯзгорон, волидон ва кӯдакон. ▪ Ворид намудани дидагуниҳо ба раванди тарбия дар баъзе оилаҳо: ▪ Расонидани ёрии равонию педагогӣ дар тарбияи хонандагони боистеъдод ва лаёқатманд; ▪ Ба волидон расонидани ёрии равонию педагогӣ дар ҳал намудани масъалаҳои душвори тарбия; ▪ Кори инфиродӣ бо оилаҳои носолим. ▪ Ҳамкорӣ бо созмонҳои ҷамъиятии волидон: кумитаи падару модарон, шӯрои мактабӣ ва ғайра. Самтҳои асосии фаъолияти омӯзгорон ва волидон аз инҳо иборатанд: - фазои маърифатии ҳаёт; - дастгирии солимии ҷисмонии таълимгирандагон; - ташаккули нерӯи эҷодӣ; - дастгирии кӯдакони болаёқат; - дастгирии иҷтимоӣ ва тадбирҳои пешгирии беназоратӣ. Дар барқарор намудани робитаи байни волидон ва омӯзгорон роҳбари синф нақши муҳим мебозад. Ӯ кӯшиш менамояд, ки волидонро ёрдамчиёни ҳақиқӣ ва босадоқати коллективи педагогӣ гардонад, эҳтироми онҳоро нисбат ба мактаб дастгирӣ намояд. Ҷӣ хеле, ки волидон ба мактаб муносибати менамоянд, ҳамон хел муносибати кӯдаконашон ба онҳо суръат мегирад. Агар волидон ба омӯзгорон боварӣ дошта бошанд, ҳамин тавр хонандагон низ ба мактаб боварӣ ҳосил менамоянд. Ин таҳкурсии хуб аст барои ҳамкорӣ кардан ва барои ҳамаи муваффақиятҳо дар пешравии фаъолияти хонандагон. Қадами асосӣ ва аввалин дар ҳал намудани мушкилоти ҳамкориҳои мактаб ва

волидон омӯхтани нерӯи тарбиятии хонаводагӣ (фазои хонавода) ба шумор меравад. Роҳбари синф шиносномаи иҷтимоии синфро тартиб медиҳад, ки дар асоси он ва маълумотномаи иҷтимоии ҷонишини директор оид ба корҳои тарбиявӣ шиносномаи мактабӣ таҳия мегардад. Маълумоти таҳлилӣ ҳамчун манбаи иттилоотӣ барои коркарди роҳбурди ҳамкориҳои мактаб ва волидон имконият фароҳам меорад. Анвои ҳамкориҳои зерин дар низоми ҳамкорӣ бо оилаҳо нақши муҳим мебозанд: чорабиниҳои умумимактабӣ ва синфӣ (намоишномаи анъанавии солинавӣ, консертҳо, идҳо, рӯзи саломатӣ ва ғайраҳо); идоракунии якҷояи мактабӣ (кори умумимактабии кумитаи падару модарон); маводи ахборотиҳои мактаб (лавҳа, гӯша барои волидон, сомонаи мактабӣ). Дар асоси шароити ҳамкорӣ нерӯи эҷодӣ, саломатӣ, сулҳ, таҳаммулпазирӣ, муоширати тарафайн, муошират ва ҳамкорӣ, самти ёрии байниҳамдигарӣ дар ташаккули шахсияти кӯдак инкишоф меёбад. Волидон саёҳатҳо ташкил менамоянд, дар таҷрибаҳои синфхонаҳо ва таъмири онҳо ёри мерасонанд. Дастгирии асосии волидон дар тайёр намудани сару либос, ороишот, сабти овозҳо ва ғайра мебошад. Аз нигоҳи аввал, ба назари кас чунин менамояд, ки ҳамаи кор дар мактаб ба хубӣ ба анҷом мерасад. Аз чӣ сабаб бошад, ки на дар ҳамаи синфҳо дар маҷлиси падару модарон шумораи зиёди волидонро дида метавонем? Пас, чӣ тавр муносибатро бо волидон ба таври ҷиддӣ метавон барқарор кард? Албатта, волидон мунтазиранд, ки мактаб ба кӯдакон некӣ, мустақилият, дуруст фикр кардан, баёни саҳеҳ, таҳлили вазъият, дар коллектив зистан ва эҷодкориро меомӯзонад. Дар ин замина волидонро зарур аст, ки муҳити тарбияи хонаводагиро мувофиқи мақсад чун давоми фаъолияти мактаб, тибқи анъанаҳои миллӣ ва тақозои ҷомеаи муосир ташкил намоянд. Ташаккули тафаккури насли наврас ба эҷодкорӣ, навовариву ихтироъкорӣ аз айёми кӯдакӣ ва наврасӣ яъне аз боғчаи кӯдакон, мактаби миёна оғоз гардида, дар таълимгоҳҳои олии рушд меёбад. Таҳсил дар ҳаёти наврасон мавқеи муҳим дорад. Онҳо вақти зиёди худро дар мактаб мегузаронанд. Ҷиҳати мусбӣ дар он аст, ки омода намудани наврасон ба намудҳои фаъолияти таълимӣ худи онҳоро дар пеши назарашон ба камолрасида нишон медиҳад. Яке аз сабабҳои чунин омодагӣ мумкин аст таҳсил бошад, ки барои наврасон шакли шавқовари мустақилонаи он дарс маҳсуб мешавад. Донише, ки наврасон дар раванди фаъолияти таълимӣ, дар мактаб ба даст меоранд, бояд ҳавасманкунанда бошанд, дар акси ҳол майлу рағбати эшон нисбат ба омӯзиш коста мегардад. Донишомӯзон танҳо ҳамон вақт ҳавасмандӣ ҳосил мекунанд, ки агар аҳамияти донишҳоро дар оянда дарк кунанд. Тараққиёт ва пешрафти ҷаҳони муосир, ки бо раванди ҷаҳонишавии илму техника ва фазои иттилоот алоқаи зич пайдо намудааст, ба ташаккулёбии кӯдакон, наврасон ва ҷавонон таъсири зиёд

расонида метавонад. Дар ҷаҳони муосир илму маориф ҳамчун сарчашмаи бунёди пешрафти иқтисодию иҷтимоии ҷомеа арзёбӣ карда мешавад. Бинобар ин, моро зарур аст, ки насли наврасро ҳамчун созандаи ҷомеаи навин ва ҳамқадами замон парвариш диҳем. Таҳсилоти мактабӣ бояд ҳамзамон мутобиқати синну сол ва сарбории мактабиро низ таъмин намояд, то донишомӯзон аз донишҳои фарогирифташон қаноат ва хушбинӣ ҳосил намоянд. Зеро қаноат ва хушбинӣ омилҳои равонии ҳастанд, ки ба ҷараёни баъдии таҳсилоти донишомӯз таъсири мусбат расонда, ояндаи онҳоро умедбахш мегардонанд. Дар ин маврид боз нақши муаллим ҳамчун роҳнамо муҳимтар арзёбӣ мегардад. Муаллим дар раванди таълим ва берун аз он роҳнамои хонандагон буда, ҳамеша бо онҳо ҳамкорӣ менамояд. Муоширати муаллим бо хонандагон бояд рӯи аслҳои педагогӣ, иҷтимоӣ ва арзиши шахсият ташкил карда шавад. Барои расидан ба ин ҳадаф мо бояд насли наврасро дар рӯҳияи ватандӯстиву ватанпарастӣ, худшиносиву ҳудогоҳии миллӣ тарбия намуда, онҳоро бештар ба омӯхтани илму технологияи муосир раҳнамун созем, то ки шахси соҳибилм ва озодандешро тарбия намоем. Одатан, рафтори кӯдак баёнғари муҳити тарбиятии хонавода аст. Хонаводаҳое, ки аз фарҳанги тарбия бархурдор ва аз равишҳои хос баҳрамандаанд, фарзандони худро хубтар парвариш медиҳанд. Оилаҳои аз фарҳанги педагогиро психологӣ дур бошанд, бештар ба мушкилот дучор мешаванд. Аз ин рӯ, хонавода вазифадор аст, ки ҳиссиёти мусбати кӯдакро нисбат ба ҷаҳон ва ҷаҳониён ташаккул диҳад. Эҳсоси боварӣ ба одамон ва оянда ҳамон ҷавҳари аслии тарбия аст, ки бо хубҳои дигаре мисли дӯстӣ, меҳрубонӣ, ҳамдигарфаҳмӣ, ҳинҷорпазирӣ ва худшиносиву ҳудогоҳӣ зинат дода мешавад. Албатта дар ин амри савоб шахсияти волидон нақши муҳимро адо менамояд. Хулқу атвори эшон барои кӯдак ба ҳар сурате, ки бошад, чун намуна пазируфта мешавад ва бо гузашти замон чун қонун қабул мегардад. Дар ин робита бояд афзуд, ки волидон барои ороиши афъоли хеш ба хотири ояндаи фарзандон месазанд, ки ҳамеша саъю талош варзанд, зеро метавонад рӯзе фаро расад, ки пушаймониҳо суде набахшанд. Набояд фаромӯш кард, ки оила макони асосии ташаккули шахсияти кӯдакон аст ва онро ҳеч ниҳоди дигаре иваз карда наметавонад. Ташаккули шахсияти ӯ аз муҳаббати бепоёни волидон оғоз мегардад. Танҳо чунин муҳаббат метавонад ҳама гуна шароити имконоти ташаккули кӯдакро таъмин намояд, камолоти маънавӣ ва арзишҳои ӯро ошкор намояд. Ҳамин тавр, дар ҳамкорӣ ҷаҳонбинӣ, хулқу атвор, муносибат, муошират, меҳру муҳаббат, тафаккури зеҳнӣ, меҳнатдӯстӣ ва нерӯи эҷодии хонандагон дар заминаи омилҳои воқеӣ ташаккулмеебанд.

АДАБИЁТ:

1. Макаренко А.С. *Лексияҳо дар бораи тарбияи кӯдакон.* /А. С. Макаренко.1990. 194с.
2. Макаренко А.С. *Усулҳои таълим.*/А.С.Макаренко. М.Изд.Прогресс. 1990. 42с.
3. Эмомали Раҳмон. «*Паём Президенти Ҷумҳурия Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон*» — Душанбе. 24 апрел намак 2010.-15с.
4. Кочетков А.И. *Консепсияи таълим.*/А.И.Кочетков. Минск. 1990. 15-18.
5. Лутфуллоев.М. *Фарзанд-вадияи Худованд.* Душанбе. 2014